

Karl Ernst von Baer ja Virumaa

Vana Tallinna-Tartu maantee ääres asub pisike Piibe küla, mille järgi ka toda maanteed vahel Piibe maanteeks kutsutakse. Sealsamas Piibe mõisas sündis 28. veebruaril 1792 maailmakuulus loodus-teadlane Karl Ernst von Baer.

Andres Pulver

Baeride peres oli palju lapsi, ent pereisa vanemal vennal, Lasila mõisnikul Karl Heinrich von Baeril ei olnud üldse lapsi ja tema palvel anti tilluke Karl Ernst aastaselt temale kasulapseks. Kuni seitsmenda eluaastani pidas K. E. von Baer seda pisut veidrikku mõisahärrat ja tema härdasüdamelist teistpoolt oma isaks ja emaks, alles siis sai ta teada tõe.

Kasuisa käe all

Kasuisa oli sõjaväelase haridusega, ent tema teenistuslik karjäär ei kestnud kuigi kaua ja suurema osa oma elust pühendas ta kiratseva Lasila mõisa majandamisele. Vana Karl Heinrich ei olnud just eriti õpetatud mees, ent siiski püüdis ta poisi pidevalt kasvavat teadmistejanu rahuldada, kuigi tegi seda üpris ki vastu tahtmist.

Onu lubas poisile rääkida teda huvitavatest maailma asjadest ja vastata poisi lõpmatutele miksidele, kuid seda alles südaööl. Nii läkski Karl Ernst õhtuti varakult magama ja palus en-

nast jutukuulamistunniks üles ajada.

Kuude kaupa kuulas ta neis keskõistes jututundides imekspandavaid lugusid geograafiast, loodusest ja astronoomiast, sest just need asjad huvitasid teda kõige rohkem.

Lasilas puutus Baer esimest korda elus kokku ka loodusega: "Küll aga usun end võivat oletada, et Lasila ümbruskond äratas teatud huvi või tunde looduseemete vastu."

Kasuisa nägi oma vaimusilmas noort sugulast siiski eelkõige sõjaväelaseks, jätkamas tema enda poolelijäänud karjääri. Võibolla ehk just seetõttu, et poiss liialt teistesse tarkustesse ei süveneks, ei õpetanud ta teda ka lugema ega kirjutama. Tõele au andes ei olnudki ta raamatutega eriti sina peal.

Tagasi koju

Ühel heal päeval sõitsid Lasilasse külalised - mees ja naine lastega. Karl Ernst seati silm silma vastu asjaoluga, et tal on suur hulk õdesid-vendi ja hoopis teised isa-ema kui need, keda ta seni oli oma vanemateks pidanud.

1799. a suvel viidi poiss oma päris kodusse tagasi.

Kohtumisest õdede-vendadega oma "uues" kodus on Baerile kõige eredamalt meelde jäänud piinav häbi oma kirjaoskamatus pärast ning tema üldine rumalus ja saamatus, võrreldes isegi noorematega.

Oma esimese aabitsa sai poiss kaheksaselt. Tähed õppis

ta selgeks kahe päevaga ja juba kahe nädala pärast luges ta küllalt soravalt. Ise on Baer hilist lugemaõppimist isegi heaks kiitnud: "Oma elu soodsate asjaolude hulka olen hiljem lugenud seda, et mind liiga vara regulaarse õpetusega ei tüüdatud."

Pärast lugemise selgeksõppimist tärkas noores poisis aga tõeline vajadus kõik kodus olevad raamatud kiiresti läbi lugeda, et ennast teadmisi ja tarkust täis ahmida.

Raamatukoi

Piibelt lahkununa ja Tallinna Toomkoolis õppides liitus Karl Ernst kirjandushuviliste noorukite sõprusringiga. Raamatud erutasid ta meeli endisest enamgi. Baer oli alaliseks külaliseks kõikidel raamatuoksonitel ja ostis kuhjade kaupa raamatuid.

Nii ostis ta endale araabiakeelse raamatu, sest ta polnud midagi sellist kunagi varem näinud. Ta ostis raamatuid, mille kohta keegi ei osanud öelda, millest need räägivad ega sedagi, mis keeles nad kirjutatud on (aastakümneid hiljem selgus, et antud juhul oli tegemist islandi- ja taanikeelseste islandi saagadega).

Raamatutele kulus kogu Karl Ernsti taskuraha. Koolist anti ka piimaraha, et poisid saaksid endale hommikusöögi kõrvale piima osta, ent Baeri piima joomas ei nähtud. Piimaraaha kulus loomulikult raamatutele.

K. E. von Baeri isa Magnus Johann oli edumeelne mees, kes püüdis kõigiti parandada manduvat põllumajandust. Ta oli esimene mees Eestimaa, kes hakkas ristikeheina põllukultuurina viljelema, samuti propageeris ta kartulikasvatust ja turba tarvitamist.

Tema vanem poeg Ludvig pani aluse suurejoonelisele lambakasvatusele Piibe mõisas. Nii palju taustinfot. Edasi anname sõna suurele teadlasele endale:

"Küllap see oli 1804. aastal, kui leidsin härra Glanströmi, kellel oli ühes käes raamat ja teises paar lille. Kuna ma taibata ei suutnud, kuidas raamatust saab äsja nopitud taimede nimed näha, siis seletati mulle asi ära."

Teadusemees

Teadmishimulisest raamatukoist sai lõpuks üks möödunud sajandi suurimaid loodusteadlasi Darwini kõrval. Baeri tegevus on jätnud sügavaid jälgi nii tema põhialadele - embrioloogiasse ja võrdlevasse anatoomiasse -, ent lisaks ka geograafiasse, antropoloogiasse, ihtüoloogiasse, etnograafiasse, paleontoloogiasse ja botaanikasse.

Karl Ernst von Baer oli hämmastav siiskus ka veel seetõttu, et oma teaduskarjääri ajal suutis ta leida aega ja jõudu Piibe mõisa majandamiseks ja juhtimiseks.

Alles vanuigi andis ta mõisa täielikult järeltulevatele põlvedele üle.